

Analyzing factors influencing the sustainability of agricultural businesses in Golestan province

Amaneh Avarand^{1*}, Gholamreza Yavari², Hossein Shabanali Fami³

¹ Department of Agricultural Management and Economic, Faculty of Agriculture, University of Payam-e-Noor, Tehran, Iran, Email: aavarand@yahoo.com

² Department of Agricultural Economic, Faculty of Agriculture, University of Payam-e-Noor, Tehran, Iran.

³ Department of Agricultural Management and Development, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran.

Article Info

Article type:
Research Full Paper

Article history:
Accepted: 14.01.2023
Received: 06.04.2023
Revised: 18.08.2023

Keywords:
Agricultural business
Factors internal-organizational
Factors external-organizational
Sustainability
Golestan province

ABSTRACT

Sustainability of agricultural businesses is one of the significant factors to reach sustainable economic development. As a result, the goal of this study was to examine both internal and external factors that affect the sustainability of agricultural businesses in the province of Golestan. In this descriptive-survey study, 160 samples were chosen using G-power software from a statistical population of agribusiness owners (N=124280) in the province who were active in various areas of the food supply chain. A researcher-made questionnaire served as the study's measurement instrument, and the reliability of the tool was determined by calculating Cronbach's alpha and it was validated by receiving expert judgments. Software such as SMARTPLS4 were used for the data analysis. According to the findings, the individual and family index had the least impact on business sustainability, with a coefficient of 0.199, and the economic-financial index, with a coefficient of 0.332 had the greatest impact. Additionally, the political-legal index with a coefficient of 0.224 and the index of promotional interventions (external-organizational) with a coefficient of 0.203 had the largest and least impact on business sustainability, respectively. Additionally, the results showed that external organizational elements rather than internal organizational factors have a bigger influence on the sustainability of agricultural businesses. According to the findings, it is advised that the government should provide more favorable conditions for the sustainability of agricultural business through reforming and strengthening its policies by applying flexible procedures and systems and removing legal obstacles.

Cite this article: Avarand, A., Yavari, Gh.R., Shabanali Fami, H. 2023. Analyzing factors influencing the sustainability of agricultural businesses in Golestan province. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 10 (4), 59-82.

© The Author(s).

DOI: 10.22069/JEAD.2023.20975.1688

Publisher: Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان

آمنه آورند^{۱*}، غلامرضا یآوری^۲، حسین شعبانعلی فمی^۳

^۱گروه اقتصاد و مدیریت کشاورزی، دانشکده مهندسی کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، رایانامه aavarand@yahoo.com
^۲گروه کشاورزی، دانشکده مهندسی کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
^۳گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی	پایدارسازی کسب و کارهای بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه اقتصادی پایدار است. از این رو هدف این پژوهش واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان می‌باشد. این تحقیق توصیفی- پیمایشی بوده و جامعه آماری آن را صاحبان کسب و کارهای کشاورزی استان (۱۲۴۲۸۰ نفر) تشکیل دادند که با استفاده از نرم‌افزار G-Power تعداد ۱۶۰ نمونه تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده‌ها و سنجش تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بود و روایی آن با نظر متخصصان و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ تأیید شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS4 انجام شد. نتایج نشان داد شاخص اقتصادی- مالی با ضریب ۰/۳۲۲ و شاخص فردی و خانوادگی با ضریب ۰/۱۹۹ (عوامل درون‌سازمانی) به ترتیب بیشترین و کمترین تأثیر را بر پایداری کسب و کار داشتند. همچنین شاخص سیاسی- قانونی با ضریب ۰/۲۲۴ و شاخص مداخلات ترویجی با ضریب ۰/۲۰۳ (عوامل برون‌سازمانی) به ترتیب بیشترین و کمترین تأثیر را در پایداری کسب و کار داشتند. یافته‌ها حاکی از آن است که عوامل برون‌سازمانی نسبت به عوامل درون‌سازمانی تأثیر بیشتری بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی دارند. بر مبنای نتایج پیشنهاد می‌شود دولت از طریق اصلاح و تقویت سیاست‌های خود، با اعمال رویه‌ها و سیستم‌های منعطف و رفع موانع قانونی، شرایط مساعدتری را در راستای پایداری کسب و کار کشاورزی فراهم نماید.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۴ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۷	
واژه‌های کلیدی: کسب و کار کشاورزی عوامل درون‌سازمانی عوامل برون‌سازمانی پایداری استان گلستان	

استناد: آورند، آ.، یآوری، غ.ر.، شعبانعلی فمی ح. (۱۴۰۲). واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۱۰ (۴)، ۵۹-۸۲.

DOI: 10.22069/JEAD.2023.20975.1688

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

مقدمه

در چند دهه اخیر، کارآفرینی به عنوان یک راهبرد در توسعه، شکوفایی و رشد جوامع انسانی به جایگزین بی‌بدیلی در توسعه اشتغال متعارف و تنوع‌بخشی به آن تبدیل گشته است (Polbitsyn, 2021; Carroll, 2017). توسعه کارآفرینی با کمک به اشتغال‌زایی و کاهش بیکاری، می‌تواند زمینه‌ساز کاهش فقر و دیگر نابسامانی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تسریع دستیابی به رشد و توسعه پایدار باشد (دیوسالار و بزرگی، ۱۳۹۱؛ Dzingirai, 2021). کارآفرینی کلید رشد و توسعه کشورها است چرا که موجب فراهم کردن فرصت‌های شغلی جدید و زمینه‌ساز تولید محصولات و خدمات زیادی برای جوامع است (Wibowo and Saptono, 2018). در سال‌های اخیر توجه به کارآفرینی، شناسایی و استفاده از فرصت‌های مناسب برای ایجاد کسب‌وکار اهمیت بسیاری پیدا کرده است (Biranvand et al., 2019). از طرفی، توسعه کسب‌وکارها به ویژه به دلیل تأکید بیش از حد آن‌ها بر ابعاد اقتصادی و دستیابی به سود بیشتر با چالش‌های جدی مواجه شد (سپه‌پناه و موحدی، ۱۳۹۴). این در حالی است که کارآفرینی به همراه نوآوری هم موجب خلق کسب‌وکارهای جدید و هم سبب پایداری آنها می‌شود. امروزه یکی از مهم‌ترین مشکلاتی که بخش کشاورزی را به‌عنوان خصوصی‌ترین بخش اقتصاد ایران تهدید می‌کند عدم پایداری کسب‌وکارها است (مقصودی، ۱۳۹۶). به منظور مقابله با این مشکل، کشاورزان باید تلاش کنند از طریق ایجاد تعادل بین سازگاری با تحولات محیطی و حفظ کارآیی، پایداری کسب‌وکارهای خود را بهبود بخشند (Darnhofer et al., 2010). پایداری کسب‌وکار در گرو بسیاری عوامل از جمله دستیابی به اهداف راهبردی و تلفیق اهداف اجتماعی، محیطی و اقتصادی برای بهبود عملکرد اقتصادی بلندمدت می‌باشد

بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که کسب‌وکارهای مختلف در آن فعالیت می‌نمایند. این کسب‌وکارها از یک سو، از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور تأثیر می‌پذیرند و از سوی دیگر بر این ابعاد تأثیر می‌گذارند. از این رو توسعه کسب‌وکار کشاورزی در گرو توجه به ابعاد و زمینه‌های مختلف است که ضرورت شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر آن را آشکار می‌سازد (فراهانی و الوندی، ۱۳۹۹). کسب‌وکار کشاورزی تلاشی برای ایجاد تنوع تولید محصولات و خدمات و رها شدن از حالت تولید مواد خام در چرخه عرضه محصولات و حرکت به سمت تولید برای بازار، ارائه خدمات به جامعه، استفاده از ظرفیت‌های کشاورزی برای اشتغال‌زایی با هدف نوسازی ساختار کشاورزی و ایجاد محیط جدید توسعه مشاغل می‌باشد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۹). به طور کلی توسعه کسب‌وکار کشاورزی یکی از زمینه‌های کارآفرینی و به معنی

کسب‌وکارها فراهم و صاحبان آن با مشکلات متعددی روبه‌رو هستند. با علم به پرداختن به چنین ضرورتی و به رغم اهمیت پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی، ضرورت دارد عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار بررسی شود. این پژوهش در این مسیر و با درک لزوم شناخت عوامل تأثیرگذار، با هدف واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی در استان گلستان به انجام رسید.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

امروزه پایداری به‌عنوان بخشی از خصیصه اصلی مدل‌های مناسب کسب‌وکار در سراسر جهان تبدیل شده است (Antolin-Lopez et al., 2016) و در راستای حفظ شاخص پایداری این مدل‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌ها با محیط فیزیکی، بیولوژیکی و اجتماعی خود ارتباط برقرار می‌کنند، بر آن تأثیر می‌گذارند و از آن تأثیر می‌پذیرند (Phillis and Davis., 2009). متخصصان حوزه کسب‌وکار تأکید ویژه‌ای بر شناخت عناصر تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار دارند و معمولاً در قالب مدل‌های مفهومی و توصیفی به شرایط پایداری‌سازی کسب‌وکار اشاره دارند. پایداری کسب‌وکار با ایجاد درک مشترک از منطق کسب‌وکار، امکان تجزیه و تحلیل و بهبود مدیریت کسب‌وکار را فراهم می‌کند. ایجاد چشم‌انداز روشن موجب می‌شود که صاحبان کسب‌وکار با طرح‌ها و ایده‌های خود، زمینه ورود به بازار را فراهم آورده و در نتیجه امکان حفظ و ارتقاء موقعیت کسب‌وکارشان در بازارهای داخلی و خارجی را فراهم نمایند (Johanson et al., 2018). بنابراین کاملاً بدیهی است که مدل‌های کسب‌وکار در توسعه اقتصادی و پایداری اقتصاد نقش مهمی ایفا می‌کنند. رویکرد جدید نسبت به مسئله پایداری می‌تواند توسط سازمان‌های خصوصی و دولتی به عنوان یک راه‌حلی جهت تصمیم‌گیری بهتر

پذیرش و مدیریت مخاطرات حاصل از فعالیت‌های این بخش است (معمدی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰). به رغم اهمیت کسب‌وکارهای کشاورزی و نقش غیرقابل انکار آن‌ها در توسعه کشورها، در ادامه چالش‌های مختلفی فراروی توسعه مورد توجه قرار می‌گیرد که در این میان تحقق اهداف تجاری و درآمدزایی آن‌ها حائز اهمیت است (خدای‌پور و شفیع‌همت‌آباد، ۱۳۹۲). بنابراین، واحدهای کسب‌وکار کشاورزی برای این که بقای خود در جامعه را تضمین کنند، باید تدابیری بیاندیشند که نه تنها منافع خودشان، بلکه منافع دیگر ذی‌نفعان را نیز در نظر بگیرند (Freeman, 1984). چنین کسب‌وکارهایی، علاوه بر حفظ فعالیت‌های خود در یک سطح سودآور، محدودیت‌های نظام اجتماعی-اکولوژیکی که خود نیز بخشی از آن می‌باشند را مورد توجه قرار می‌دهند (Atkinson, 2010; Klassen, 2022). در واقع، پایداری کسب‌وکارها هم برای کارآفرینان و هم برای جامعه و محیط‌زیست در راستای تحقق اهداف توسعه پایدار مفید می‌باشد (Parrish, 2010). با توجه به مباحث فوق پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی از اهمیت بالایی برخوردار است و نیازمند دیدگاه یکپارچه و ترکیبی است تا در چارچوب آن بهبود امنیت غذایی، افزایش درآمد، حفظ محیط‌زیست، اشتغال‌زایی، توزیع ثروت، خلاقیت و در نهایت مشارکت فراهم شود.

از دیدگاه منطقه‌ای، استان گلستان جایگاه ویژه‌ای در زمینه توسعه کشاورزی دارد و اهمیت آن در زندگی و بهبود معیشت کشاورزان و تحقق اهداف ملی بر کسی پوشیده نیست. مزیت نسبی کشاورزی به‌عنوان محور اصلی توسعه استان موجب شده ۲۸/۸ درصد از سهم اشتغال استان در این بخش تحقق یابد و از دیرباز به عنوان یک استان مبتنی بر کشاورزی شناخته شود (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان، ۱۴۰۰). با این حال، همیشه زمینه شکست این نوع از

برای بهبود کسب و کار با توجه به افزایش انعطاف پذیری و سازگاری مورد استفاده قرار گیرد (Mukherjee et al., 2016). به همین دلیل توجه به کسب و کار پایدار با توجه به روند فزاینده ضریب شکست آنها بسیار حائز اهمیت است. استفاده از اصول توسعه پایدار در کسب و کار باعث می شود که کسب و کارها به برخی از اهداف در زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست، حقوق اجتماعی و رونق اقتصادی دست یابند و نتایج این اهداف در گزارش توسعه پایدار منعکس می شود که برای تصمیم گیری های مرتبط با ذی نفعان مفید است (Bansal, 2005).

کسب و کار پایدار به ارزش های کسب و کار، زنجیره ارزش و مدل های اقتصادی توجه می کند تا بتواند بر اساس وعده هایی که به مشتریان و جامعه داده است، عمل کند (Bocken et al., 2014). همچنین بهبود بهره وری اقتصادی و اکولوژیکی به معنای ارزش بالاتر و رقابت پذیری بیشتر است (Morioka et al., 2016). مزایای اقتصادی و مزایای زیست محیطی می تواند از طریق رویکردهای پایدار به دست آید (Zhang et al., 2014). همچنین پیشرفت مدیریت پایدار و عملکرد پایدار یک کسب و کار فرصتی برای توسعه و رشد آن است (Hsu et al., 2017). بنابراین بررسی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کار بسیار ضروری خواهد بود.

در ادامه به برخی از مهم ترین مطالعاتی که در زمینه عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کار کشاورزی انجام شده اند اشاره می شود. پارساپور و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی درباره بررسی عوامل اثرگذار بر پایداری بنگاه های کوچک و کارآفرین در مشهد به این نتیجه رسیدند که تحصیلات مدیر، نحوه کنترل و نظارت بنگاه توسط مدیر، ریسک پذیری مدیر، آگاهی از فرصت های بازار، تعداد دوره آموزشی کارکنان، دسترسی به بازار و اتکاء به تأمین مالی

استقراضی از جمله مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر پایداری بنگاه ها بودند. نتایج مطالعه پژوهان و همکاران (۱۳۹۵) پیرامون عوامل مؤثر بر پایداری سازی شرکت های تولیدکننده بذر استان خوزستان نشان داد که پنج عامل حمایتی و نظارتی، آموزش و توانمندسازی، استانداردسازی و رضایت مندی، کاربرد فناوری های نوین و مهارت های بازرگانی در مجموع ۷۰ درصد از واریانس پایداری شرکت های تولیدکننده بذر را به خود اختصاص دادند. ملاشاهی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط زراعی و باغی در شهرستان زابل پرداخته اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که تجربه کار کشاورزی مدیران این کسب و کارها، تعداد اعضای خانوار مدیر، میزان وام دریافتی برای احداث کسب و کار، تحصیلات مدیر، سن مدیر، تعداد نیروی کار مشغول در کسب و کار، فاصله محل کسب و کار تا شهر و میزان سطح زیرکشت، بر موفقیت این کسب و کارها تأثیر معنی داری داشتند. درینی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه ای به مدلیابی عوامل داخلی مؤثر بر عملکرد شرکت های کوچک و متوسط در استان مازندران پرداخته اند. بر اساس نتایج به دست آمده، عوامل مدیریتی، بازاریابی و فروش، تولید و عملیات، تحقیق و توسعه، مالی، فناوری و اطلاعات، ساختار سازمانی، اندازه شرکت، استراتژی، سیستم سازمانی و منابع سازمانی، به عنوان عوامل داخلی بر عملکرد کسب و کارهای کوچک و متوسط تأثیرگذار بودند.

Wale و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خود بیان نمودند که فعال کردن کسب و کار کشاورزی گام مهمی برای افزایش سهم کشاورزی خرده مالکان در اشتغال روستایی و کاهش فقر در آفریقای جنوبی است. Manyise and Dentoni (۲۰۲۱) بیان کردند انعطاف پذیری سیستم های غذایی بستگی به توانایی

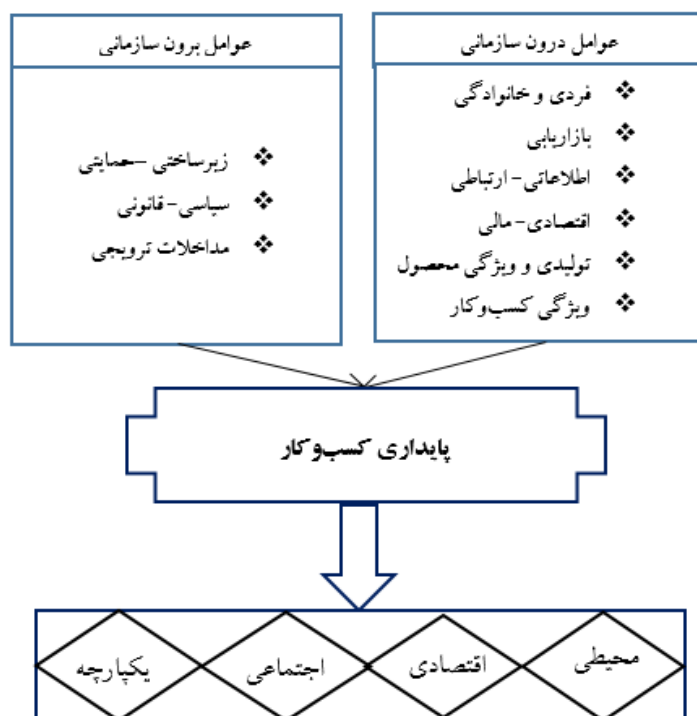
دسته‌بندی کرده‌اند. Getachew (۲۰۱۵) در بررسی عوامل تأثیرگذار بر پایداری و موفقیت بنگاه‌های صنعتی در منطقه تیگاری به این نتیجه دست یافت که توسعه زیربنایی، رقابت و دسترسی به بازار رابطه مثبت و معنی‌دار و متغیرهای نرخ بهره و دسترسی به اعتبارات رابطه منفی و معنی‌داری با پایداری این بنگاه‌ها داشتند. Christina و همکاران (۲۰۱۴) در بررسی موانع و چالش‌های پیش‌روی مدیران شرکت‌های کوچک و متوسط در کشور اردن به این نتیجه دست یافتند که ضعف در سیاست‌های دولت برای حمایت از بنگاه‌ها، مسائل اداری و مدیریتی، کمبود سرمایه و منابع مالی و نبود بازارهای کافی، مهم‌ترین موانع فراروی مدیران این نوع شرکت‌ها بودند. Asa and Prasad (۲۰۱۴) در پژوهشی پیرامون عوامل تأثیرگذار بر پایداری و موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در کشور زامبیا مشخص کردند که عوامل مدیریتی، آموزشی، پاسخگویی و چالاکی راهبردی از جمله عوامل مؤثر بر پایداری این نوع کسب‌وکارها بودند. Khalil (۲۰۱۳) در تحقیق خود مهم‌ترین موانع توسعه پایدار کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در کشور اردن را بررسی نموده است. نتایج این مطالعه نشان داد که نبود فناوری‌های اطلاعاتی، کمبود منابع مالی، ضعف آموزش کارشناسان و مدیران بنگاه‌ها، قوانین و مقررات سخت‌گیرانه و انعطاف‌ناپذیر، ضعف در زیرساخت‌ها، پایین بودن کیفیت محصولات تولید شده، دسترسی کم به تسهیلات و منابع اعتباری، ضعف حمایت از سوی دولت و پایین بودن سطح تجربه مدیران، از جمله موانع توسعه پایدار کسب‌وکارها بودند. شرفی و همکاران (۱۳۹۸) لبعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را با تأثیرپذیری بر عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی انجام داده‌اند که مبنای پژوهش پیش‌رو می‌باشد. اما با توجه به اینکه این

انسان در ایجاد تعادل بین مبادلات اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی دارد و حمایت از کسب‌وکار کشاورزی بسیار مؤثر است. همچنین مشوق‌های سیاسی رسمی و غیررسمی، یادگیری و آموزش کشاورزان برای انعطاف‌پذیری و توسعه کسب‌وکار کشاورزی ضروری است. Dias و همکاران (۲۰۱۹) به تجزیه و تحلیل چگونگی تحقیقات در زمینه کسب‌وکار کشاورزی در دوره ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۷ پرداختند. آن‌ها نشان دادند که مهارت‌آموزی به کشاورزان آن‌ها را تبدیل به یک کارآفرین می‌کند. Pindado and Sanchez (۲۰۱۷) در مطالعه خود بیان کردند که کسب‌وکار کشاورزی یکی از مباحث نوآوری است و یک جنبه متمایز از کارآفرینی می‌باشد و از طریق توسعه کسب‌وکار کشاورزی می‌توان فرصت‌های جدیدی از جمله توسعه محصولات جدید، بازاریابی و نوآوری در جهت افزایش اشتغال، تولید و درآمد ایجاد نمایند. Intanon و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان عوامل مؤثر بر موفقیت و توسعه پایدار کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در یکی از شهرهای صنعتی تایلند، به این نتایج دست یافتند که عواملی همچون سرمایه، سیستم حسابداری، تعاملات خارجی و شبکه‌ی اطلاعاتی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر موفقیت این کسب‌وکارها می‌باشد. از طرفی ضریب همبستگی بالایی بین سطح تولید و بازاریابی وجود داشت که نشان می‌داد یکی از عوامل تأثیرگذار دیگر بر عملکرد و موفقیت شرکت بازاریابی و مشارکت اعضاء کار می‌باشد.

Benzazoua و همکاران (۲۰۱۵) عوامل اثرگذار بر رشد و موفقیت بنگاه‌های کوچک و متوسط الجزایر را در قالب دو دسته عوامل داخلی (ویژگی‌های کارآفرینی، ظرفیت مدیریت، مهارت‌های بازاریابی و ظرفیت‌های فناوری) و عوامل خارجی (قوانین، دسترسی به تأمین مالی و ظرفیت منابع انسانی)

محیطی، اقتصادی، اجتماعی و یکپارچگی است. این پایداری از عوامل درون سازمانی مانند ویژگی‌های نیروی انسانی، محصول و نظایر آن و همچنین عوامل برون سازمانی مانند عوامل سیاسی-قانونی، زیرساختی-حمایتی و مداخلات ترویجی تأثیر می‌پذیرد (شکل ۱).

عوامل در پژوهش‌های پیشین بیشتر به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، در این مطالعه تلاش شد تا به منظور مدلیابی جامع‌تر و دستیابی به تحلیل دقیق‌تر، این عوامل در قالب یک مدل کلی در کنار یکدیگر بررسی شوند. بر اساس یک جمع‌بندی از مطالعات بعمل آمده، پایداری کسب‌وکار دارای ابعاد

شکل ۱- مدل نظری تحقیق

نمونه آماری از نرم‌افزار G-Power استفاده شد. در این نرم‌افزار برای برآورد حجم نمونه هم از مفهوم خطای نوع اول (آلفا) و هم از مفهوم خطای نوع دوم (بتا) که نشان‌دهنده توان آماری است و هم از مفهوم اندازه اثر استفاده می‌شود. مبنای محاسبه حجم نمونه در این نرم‌افزار فرمول کوهن است. از آنجا که هدف اصلی در این تحقیق برآورد پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی بر اساس تحلیل معادلات ساختاری بود برای تعیین نمونه این آزمون ملاک قرار گرفت که با لحاظ نمودن حداکثر تعداد نشانگرها در مدل انعکاسی

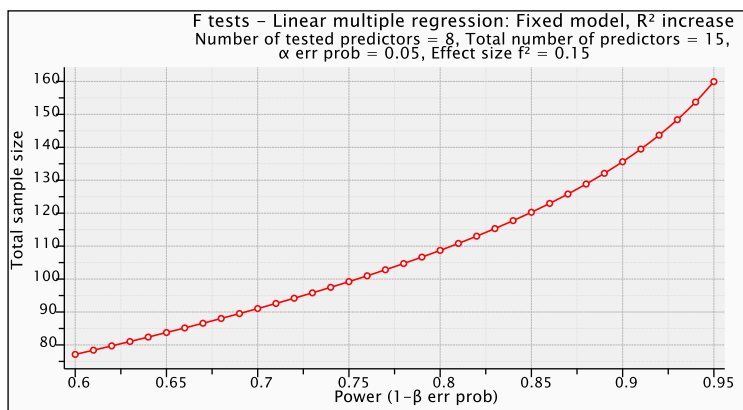
مواد و روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و بر اساس نحوه تحلیل داده‌های مورد نیاز یک تحقیق توصیفی است که به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق صاحبان کسب و کارهای کشاورزی استان (۱۲۴۲۸۰ واحد)^۱ بودند که در زمینه‌های مختلف فعالیت می‌کردند. در این تحقیق همه واحدهای موسوم به بهره‌برداری کشاورزی در استان (دامداری، زراعت، باغبانی، گلخانه و...) کسب‌وکار کشاورزی تلقی شدند. برای تعیین حجم

^۱ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان، ۱۴۰۰

درصد) حجم نمونه مطلوب ۱۶۰ مورد برآورد شد که نتیجه در شکل (۲) منعکس است. البته در نظر گرفتن معیار ارائه شده توسط (Hair et al., 2021) که پیشنهاد می‌کند حدود ۱۰ برابر حداکثر تعداد نشانگرهای سازنده یک مؤلفه یا مسیرهای یک مدل باشد نیز برآورد ۱۶۰ نفر است.

و متغیرهای ورودی به مدل سازنده حجم نمونه برآورد شد. بر این اساس، با نرم‌افزار G-Power، حجم نمونه‌ی لازم برای رسیدن به توان آماری ۸۰ درصد (که حد معمول و قابل قبول برای مطالعات اجتماعی و اقتصادی است) با حداکثر خطای قابل پذیرش ۰/۰۵ و اندازه اثر ۰/۲۴ (برای حداکثر خطای برآورد ۱۰

شکل ۲- تعداد نمونه برآورد شده با استفاده از نرم‌افزار G-Power

به منظور تعیین روایی محتوایی پرسشنامه تدوین شده، از نظرات و پیشنهادات ۲۰ نفر از کارشناسان حوزه کسب‌وکار در سازمان جهاد کشاورزی استان و ادارات تابعه یا مرتبط (سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، اداره کل شیلات و اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری) و ۱۰ نفر از صاحبان کسب‌وکار پیشرو بهره گرفته شد که پس از اعمال نظرات آن‌ها در چهار مرحله، پرسشنامه نهایی آماده شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه با استفاده از یک مطالعه راهنما، ۳۰ پرسشنامه بین صاحبان کسب‌وکار کشاورزی در استان گلستان، توزیع و پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، ضریب آلفای کرونباخ مقیاس عوامل درون و برون‌سازمانی و پایداری کسب‌وکار محاسبه گردید (جدول ۲).

بعد از تعیین حجم نمونه، صاحبان کسب‌وکار به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و در ۱۴ شهرستان مورد مصاحبه قرار گرفتند. دلیل انتخاب این روش فقدان دسترسی به اطلاعات دقیق پراکنش این کسب‌وکارها در شهرستان‌های مختلف یا طبقات متفاوت اقتصادی-اجتماعی بود. ابزار گردآوری داده‌ها و سنجش در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بود که در چهار بخش ویژگی‌های فردی و اجتماعی-اقتصادی (با توجه به مطالعات قبلی)، عوامل درون‌سازمانی و عوامل برون‌سازمانی موثر بر پایداری (پس از تعدیل شاخص‌های ارائه شده توسط شرفی و همکاران (۱۳۹۸) و شاخص‌های پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی (پس از تعدیل شاخص‌های ارائه شده توسط Bae and Smardon (۲۰۱۱)) تدوین گردید (جدول ۱).

جدول ۱- زیربخش‌های پرسشنامه، متغیرها و مقیاس سنجش آنها در تحقیق

بخش	نام متغیر	نوع مقیاس
	سن	نسبی
	جنسیت	اسمی
	سطح تحصیلات	ترتیبی
	سابقه خدمت	نسبی
	رشته تحصیلی	اسمی
ویژگی‌های فردی و	نوع کسب‌وکار	اسمی
اجتماعی - اقتصادی	شغل اصلی	اسمی
	شغل دوم (فرعی)	اسمی
	تعداد افراد دارای کسب‌وکار کشاورزی در خانواده	فاصله‌ای
	محل سکونت	اسمی
	درآمد ماهانه	نسبی
	وضع درآمد	اسمی
عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار	مقیاس ادراک نسبت به عوامل درون سازمانی	ترتیبی
	مقیاس ادراک نسبت به عوامل برون سازمانی	ترتیبی
شاخص‌های پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی	محیطی	ترتیبی
	اقتصادی	ترتیبی
	اجتماعی	ترتیبی
	یکپارچگی	ترتیبی

جدول ۲- نتایج حاصل از ضریب آلفای کرونباخ در تحقیق

مقیاس	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
عوامل درون سازمانی تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی	۳۴	۰/۷۰۵
عوامل برون سازمانی تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی	۱۸	۰/۷۰۴
پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی	۷۰	۰/۷۱۸

مدل پیشنهادی از پایایی و روایی مناسبی برخوردارند. همچنین، نتایج ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد بار عاملی استاندارد شده تمامی نشانگرهای منتخب برای مؤلفه‌های موردنظر بیش از ۰/۵ بوده و از لحاظ آماری در سطح یک درصد معنی‌دار بودند. این نتیجه حاکی از انتخاب درست و مؤثر نشانگرها در معرفی مؤلفه‌های مربوطه هستند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌سازی معادلات ساختاری و با رویکرد حداقل مربعات جزئی از طریق نرم‌افزار SmartPLS4 استفاده شد. نتایج ارزیابی برازش مدل در جدول (۳) ارائه شده که نشان می‌دهد مدل برازش مناسبی دارد. مقادیر سه شاخص ضریب پایایی ترکیبی (بالا تر از ۰/۶)، متوسط واریانس استخراج شده (بالا تر از ۰/۵)، و آلفای کرونباخ (بالا تر از ۰/۶) نشان داد همه متغیرهای نهفته یا مؤلفه‌ها در

جدول ۳- پایایی و روایی همگرا مؤلفه‌های تحقیق

سازه اصلی	مؤلفه	مقدار CR	مقدار AVE	آلفای کرونباخ
عوامل داخلی	عوامل فردی و خانوادگی کسب و کار	۰/۷۴۳	۰/۵۵۹	۰/۷۸۱
	عوامل مرتبط با بازاریابی	۰/۸۲۵	۰/۵۴۸	۰/۷۸۴
	عوامل اطلاعاتی و ارتباطی	۰/۷۱۸	۰/۵۹۵	۰/۷۵۱
	عوامل اقتصادی- مالی	۰/۷۵۳	۰/۵۲۴	۰/۷۳۱
	عوامل تولیدی و ویژگی‌های محصول	۰/۷۲۶	۰/۵۸۹	۰/۷۶۴
	عوامل مرتبط با ویژگی‌های کسب و کار	۰/۸۲۹	۰/۵۵۱	۰/۷۵۴
عوامل خارجی	عوامل زیرساختی- حمایتی	۰/۸۵۲	۰/۵۵۹	۰/۸۱۷
	عوامل سیاسی- قانونی	۰/۷۰۱	۰/۵۷۰	۰/۸۱۰
	عوامل مرتبط با مداخلات ترویجی	۰/۷۲۷	۰/۵۸۴	۰/۷۴۳
پایداری کسب و کار	محیطی	۰/۹۰۳	۰/۵۰۲	۰/۸۸۶
	اقتصادی	۰/۹۲۶	۰/۵۰۸	۰/۹۱۴
	اجتماعی	۰/۹۱۰	۰/۵۴۴	۰/۸۹۵
	یکپارچگی	۰/۸۶۴	۰/۵۸۰	۰/۸۱۴

یافته‌ها

بودند و ۸۱/۹ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. میانگین سابقه فعالیت پاسخگویان ۱۶ سال بود و بیشترین سابقه خدمت بین ۱۶-۵ سال بود (جدول ۴).

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی: نتایج به دست آمده نشان داد بیشتر افراد پاسخگو (۴۰ درصد) در گروه سنی ۵۸-۴۹ سال قرار دارند و میانگین سنی آن‌ها ۴۹/۰۴ سال بوده است. بیشتر افراد پاسخگو (۸۷/۵ درصد) مرد

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

نوع متغیر	گروه‌ها	تعداد	درصد فراوانی	
سن (سال)	کمتر از ۴۰	۲۸	۱۷/۵	
	۴۰-۴۹	۴۶	۲۸/۸	
	۴۹-۵۸	۶۴	۴۰/۰	
	بیشتر از ۵۸	۲۲	۱۳/۷	
جنسیت	مرد	۱۴۰	۸۷/۵	
	زن	۲۰	۱۲/۵	
سطح تحصیلات	تا دیپلم	۲۹	۱۸/۱	
	فوق دیپلم	۱۵	۹/۴	
	لیسانس	۷۳	۲۶/۹	
	فوق لیسانس و بالاتر	۴۳	۴۵/۶	
سابقه خدمت (سال)	کمتر از ۵	۱۵	۹/۴	
	۵-۱۶	۸۲	۵۱/۳	
	۱۶-۲۷	۳۷	۲۳/۱	
	بیشتر از ۲۷	۲۶	۱۶/۲	
		انحراف معیار = ۹/۰۰	بیشینه = ۷۳	کمینه = ۲۷
		انحراف معیار = ۱۱	بیشینه = ۴۷	کمینه = ۳

۰/۵ بودند از جمله متغیرهای D4، D7 (عوامل فردی و خانوادگی کسب و کار)، D19 (عوامل اقتصادی-مالی)، D24 (عوامل تولیدی و ویژگی های محصول)، از عوامل تأثیرگذار درون سازمانی (جدول ۵)؛ B11 (عوامل سیاسی-قانونی)، B16 و B18 (عوامل مرتبط با مداخلات ترویجی)، از عوامل تأثیرگذار برون سازمانی (جدول ۶) و P1، P4، P11، P12، P13، P15، P17 و P20 (بعد محیطی)، P27 و P31 (بعد اقتصادی) و P52، P56 و P57 (بعد اجتماعی) از شاخص های تأثیرپذیر بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی (جدول ۷) حذف شدند.

مقادیر بار عاملی متغیرهای آشکار در پایداری کسب و کارهای کشاورزی و عوامل مؤثر بر آن: در جداول ۵، ۶ و ۷ مقادیر بارعاملی برای متغیرهای آشکار در عوامل درون و برون سازمانی مؤثر بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی و مؤلفه ها و نشانگرهای پایداری به همراه نماد مورد استفاده برای هر نشانگر در مدل آمده است. بر اساس یافته های مندرج در این جداول، نشانگرهای تحصیلات و رشته تحصیلی مرتبط با حوزه فعالیت کسب و کار از عوامل فردی و خانوادگی؛ شناسایی و تعیین آگاهانه بازار هدف درست برای فروش محصولات کشاورزی از عوامل مرتبط با بازاریابی؛ گردآوری مستمر اطلاعات مرتبط با انتظارات و نیازهای مشتریان و برقراری ارتباط مؤثر با آنان از عوامل اطلاعاتی و ارتباطی؛ میزان سرمایه در گردش کافی برای کسب و کار از عوامل اقتصادی-مالی؛ متفاوت و متمایز بودن محصول تولید شده با دیگر محصولات موجود در بازار از عوامل تولیدی و ویژگی های محصول و موقعیت مکانی یا جغرافیایی مناسب کسب و کار از عوامل مرتبط با ویژگی های کسب و کار با بالاترین مقدار ضریب مسیر بیشترین تأثیرگذاری را در بین عوامل درون سازمانی داشتند. نشانگرهای وجود زیرساخت های عمرانی پایه مورد نیاز برای توسعه کسب و کارهای کشاورزی از عوامل زیرساختی-حمایتی؛ وجود قوانین خاص متناسب با شرایط و مشخصه های منحصر بفرد از عوامل سیاسی-قانونی و معرفی و شناساندن ظرفیت ها و پتانسیل های کسب و کارهای کشاورزی فعال در منطقه برای افراد محلی از عوامل مرتبط با مداخلات ترویجی با بالاترین مقدار ضریب مسیر بیشترین تأثیرگذاری را در بین عوامل برون سازمانی داشتند.

با توجه به نتایج به دست آمده از نرم افزار PLS (جدول ۵-۷)، متغیرهایی که بار عاملی آنها کمتر از

جدول ۵- مقادیر بارعاملی متغیرهای آشکار در عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی

مؤلفه	نشانگر	نماد	بار عاملی	مقدار t-value
عوامل فردی و خانوادگی کسب‌وکار	سابقه و تجربه کاری مرتبط با کسب‌وکار	D1	۰/۶۷۱	۶/۳۶۱
	تحصیلات و رشته تحصیلی مرتبط با حوزه فعالیت کسب‌وکار	D2	۰/۳۳۸	۷/۰۱۸
	قابلیت‌های کارآفرینانه به ویژه ریسک‌پذیر و نوآور بودن	D3	۰/۵۰۲	۲/۳۷۳
	مهارت‌های عمومی کسب‌وکار اعم از مهارت‌های ارتباطی، مهارت در انتخاب مکان، نام و نوع کسب‌وکار و غیره	D4	۰/۳۴۴	۱/۸۸۰
	دانش و اطلاعات به‌روز و مهارت‌های فنی مرتبط با کسب‌وکار	D5	۰/۵۹۱	۵/۷۱۲
	آشنایی با مفاهیم مرتبط با توسعه پایدار و کسب‌وکارهای کشاورزی و مدیریت آنها	D6	۰/۵۰۰	۱/۷۰۴
	برخوردراری از پشتوانه مالی مناسب از سوی خانواده	D7	۰/۰۹۹	۱/۲۲۹
عوامل مرتبط با بازاریابی	تجزیه و تحلیل درست مسائل بازار و تدوین برنامه بازاریابی مستمر برای کسب‌وکار	D8	۰/۵۰۵	۰/۱۹۹
	به کارگیری روش قیمت‌گذاری مناسب برای فروش محصولات	D9	۰/۶۶۵	۱/۷۱۸
	مدیریت توزیع و فروش محصولات به‌ویژه از نظر انتخاب زمان و مناطق فروش	D10	۰/۷۱۲	۰/۶۴۱
	اطلاع‌رسانی و داشتن تبلیغات مؤثر برای معرفی محصولات تولید شده	D11	۰/۶۷۲	۱/۶۵۰
	شناسایی و تعیین آگاهانه بازار هدف درست برای فروش محصولات کشاورزی	D12	۰/۸۵۵	۱/۳۸۶
	عرضه محصولات با برند/ نام تجاری مشخص و شناخته شده در منطقه	D13	۰/۵۷۰	۰/۵۷۳
عوامل اطلاعاتی و ارتباطی	گردآوری مستمر اطلاعات مرتبط با انتظارات و نیازهای مشتریان و برقراری ارتباط مؤثر با آنان	D14	۰/۷۳۱	۵/۹۰۱
	شبکه‌سازی و ایجاد تعامل و ارتباط اثربخش بین کسب‌وکارهای کشاورزی	D15	۰/۵۴۴	۳/۰۶۳
	تعامل و ارتباط با دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و دیگر سازمان‌های ذیربط	D16	۰/۵۰۹	۱/۱۳۱
	ارتباط با مشاوران و متخصصان در فرایند تولید و بازاریابی محصول	D17	۰/۷۱۱	۵/۹۷۲
عوامل اقتصادی-مالی	داشتن سرمایه اولیه کافی جهت راه‌اندازی کسب‌وکار	D18	۰/۷۶۷	۲/۴۸۶
	دسترسی کسب‌وکار به کمک‌ها و تسهیلات اعتباری	D19	۰/۲۲۹	۱/۲۸۱
	میزان سودآوری و عملکرد مالی مناسب کسب‌وکار	D20	۰/۵۳۰	۲/۲۱۶
	مدت زمان بازدهی محصول و بازگشت سرمایه در کسب‌وکار	D21	۰/۸۵۱	۲/۶۲۳
	مدیریت هزینه‌های تولید به ویژه هزینه‌های کارگری و خرید نهاده‌ها	D22	۰/۵۵۱	۰/۶۴۱
	میزان سرمایه در گردش کافی برای کسب‌وکار	D23	۰/۸۵۴	۲/۶۱۲
عوامل تولیدی و ویژگی‌های محصول	دسترسی کافی به منابع و نهاده‌های مورد نیاز برای تولید	D24	۰/۱۳۰	۱/۰۱۷
	وجود مزیت نسبی در محصول تولیدی (اعم از قیمت، کیفیت و غیره)	D25	۰/۵۹۸	۵/۵۲۵
	تولید محصول با کیفیت مناسب مطابق با استانداردهای رایج به‌ویژه از نظر سالم بودن محصول	D26	۰/۷۹۸	۸/۵۰۱
	متفاوت و متمایز بودن محصول تولید شده با دیگر محصولات موجود در بازار	D27	۰/۸۴۲	۱۰/۷۰۲
	استفاده از فناوری‌های نوین برای تولید محصول	D28	۰/۵۰۱	۱/۶۰۲
عوامل مرتبط	سابقه فعالیت کسب‌وکار	D29	۰/۵۶۱	۳/۲۱۶
	مالکیت شخصی بر کسب‌وکار	D30	۰/۷۱۴	۸/۲۶۴

واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و... / آمنه آورند و همکاران

مؤلفه	نشانیگر	نماد	بار عاملی	مقدار t- value
اندازه مناسب کسب و کار (ظرفیت فیزیکی / تعداد نیروی انسانی / میزان دارایی و سرمایه کسب و کار)		D31	۰/۶۵۱	۶/۷۴۴
موقعیت مکانی یا جغرافیایی مناسب کسب و کار		D32	۰/۷۸۴	۸/۸۸۹
داشتن نیروی انسانی آموزش دیده و متخصص		D33	۰/۷۵۸	۱۰/۸۰۹
وجود جو اعتماد و اطمینان بین اعضاء و کارکنان		D34	۰/۵۲۲	۴/۰۷۵

جدول ۶- مقادیر بارعاملی متغیرهای آشکار در عوامل برون‌سازمانی مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی

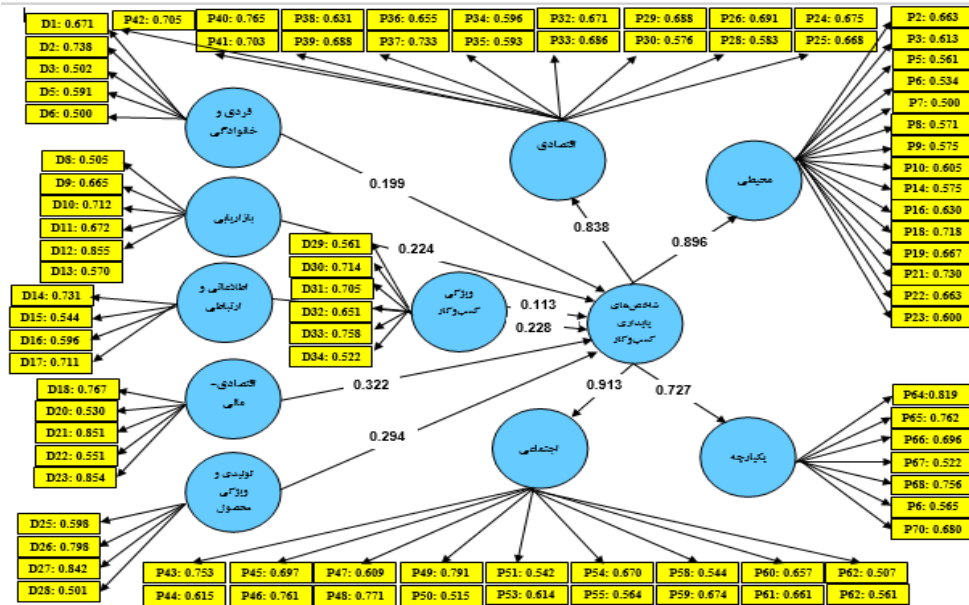
مؤلفه	گویه	نماد	بار عاملی	مقدار t-value
دو عامل زیرساختی	وجود مراکز و زیرساخت‌های پشتیبانی فنی، آموزشی، اطلاعاتی و پژوهشی از کسب‌وکارهای کشاورزی در منطقه	B1	۰/۵۱۹	۲/۳۵۷
	تخصیص یارانه‌های تولید و ارائه تسهیلات مناسب به کسب‌وکارهای کشاورزی توسط نهادهای اعتباری	B2	۰/۷۵۹	۴/۶۹۰
	وجود مشوق‌های مالیاتی، بیمه‌ای و گمرکی برای کسب‌وکارهای کشاورزی منطقه	B3	۰/۷۸۳	۶/۵۹۴
	وجود بازارهای محلی مناسب برای عرضه سریع و آسان محصولات کسب‌وکارهای کشاورزی	B4	۰/۵۰۵	۱/۴۲۱
	وجود زیرساخت‌های عمرانی پایه مورد نیاز برای توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی (جاده، برق، مخابرات و غیره)	B5	۰/۷۹۸	۵/۱۱۳
	وجود نظام بیمه‌ای مشخص و جامع مختص کسب‌وکارهای کشاورزی منطقه	B6	۰/۷۳۱	۳/۷۱۳
	وجود صنایع بازیافت و چرخه تولید مجدد برای ضایعات محصولات کسب‌وکارهای کشاورزی فعال در منطقه	B7	۰/۶۰۱	۰/۳۲۷
دو عامل سیاسی-قانونی	شفاف و به روز بودن قوانین و امور حقوقی و سیاست‌های مرتبط در حوزه کسب‌وکارهای کشاورزی	B8	۰/۵۸۸	۲/۷۱۲
	وجود قوانین خاص متناسب با شرایط و مشخصه‌های منحصر بفرد کسب‌وکارهای کشاورزی	B9	۰/۸۱۵	۴/۲۶۲
	فقدان بوروکراسی اداری و نبود رویه‌ها و سیستم‌های غیرمنطقی دولتی برای ارائه خدمات مختلف به کسب‌وکارهای کشاورزی	B10	۰/۷۶۳	۴/۴۶۶
	ثبات قوانین و سیاست‌های حمایتی در حوزه کسب‌وکارهای کشاورزی	B11	۰/۱۸۰	۰/۸۶۰
	تشویق و حمایت دولت از سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر در حوزه کسب‌وکارهای کشاورزی	B12	۰/۷۶۱	۳/۷۸۳
	رفع موانع قانونی (اعم از اخذ جواز تأسیس، صادرات و واردات، مالیات و عوارض و غیره) بر سر راه ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی در منطقه	B13	۰/۵۵۷	۲/۱۳۱
دو عامل مرتبط با مداخلات ذوی‌بهره	فرهنگ‌سازی در بین مردم محلی در راستای تغییر رفتار آن‌ها برای خرید و مصرف محصولات کشاورزی	B14	۰/۷۳۹	۴/۱۷۲
	معرفی و شناساندن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های کسب‌وکارهای کشاورزی فعال در منطقه برای افراد محلی	B15	۰/۸۵۳	۵/۰۸۹
	تسهیل تعامل و ارتباط بین کسب‌وکارهای کشاورزی و شبکه‌سازی بر مبنای برقراری پیوند بین آنها با یکدیگر و با سایر نهادهای ذیربط	B16	۰/۱۵۴	۰/۶۶۷
	آگاه‌سازی و آگاهی‌بخشی صاحبان و مدیران کسب‌وکارهای کشاورزی پیرامون مسایل مرتبط با توسعه کسب‌وکارها از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی مستمر	B17	۰/۷۵۶	۴/۲۴۷
	ارائه خدمات مشاوره‌ای مستمر به منظور پشتیبانی فنی و اطلاعاتی از کسب‌وکارهای کشاورزی در حوزه مسایل مرتبط با توسعه پایدار و کارآفرینی	B18	۰/۲۲۷	۱/۲۱۹

جدول ۷- مقادیر بارعاملی متغیرهای آشکار در پایداری کسب و کارهای کشاورزی

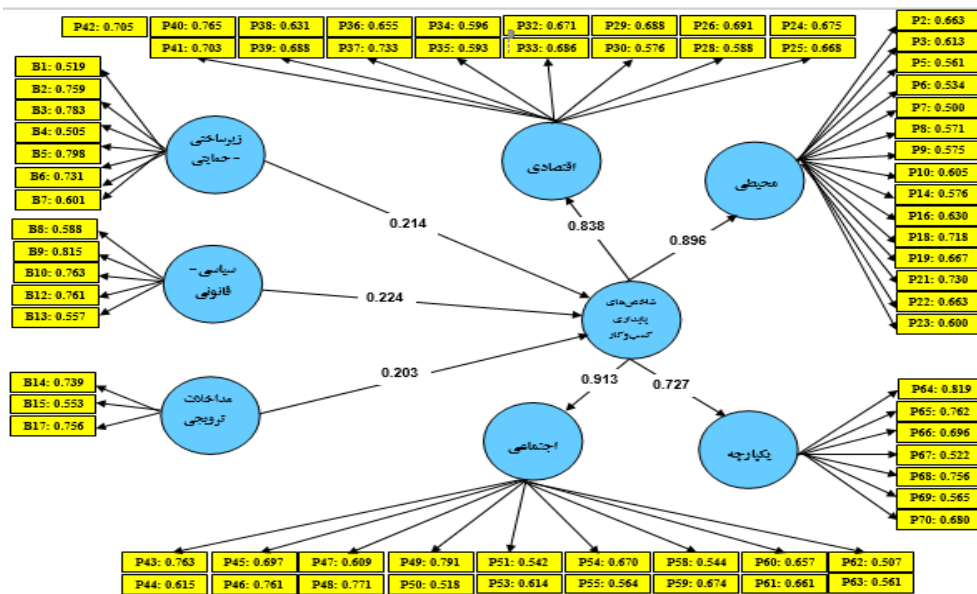
مؤلفه	نشانگر	نماد	بار عاملی	مقدار t-value
محیطی	میزان آب مصرفی در کسب و کار	P1	۰/۳۵۳	۶/۹۶۷
	میزان مواد استفاده شده پلاستیکی (غیرقابل بازیافت) برای بسته بندی محصول در کسب و کار	P2	۰/۶۶۳	۴/۹۰۹
	میزان منابع تجدیدپذیر استفاده شده در کسب و کار	P3	۰/۶۱۳	۳/۰۹۵
	میزان منابع تجدیدناپذیر استفاده شده در کسب و کار	P4	۰/۲۲۴	۵/۸۳۴
	میزان مواد بازیافتی یا استفاده مجدد در کسب و کار	P5	۰/۵۶۱	۷/۶۸۷
	میزان انرژی تجدیدپذیر مصرف شده در کسب و کار	P6	۰/۵۳۴	۹/۴۵۸
	محافظت یا بازیابی زیستگاهها	P7	۰/۵۰۰	۷/۰۱۹
	حفظ تنوع زیستی	P8	۰/۵۷۱	۸/۴۸۹
	میزان گازهای گلخانه‌ای تولید شده در واحد کسب و کار	P9	۰/۵۷۵	۷/۲۰۸
	میزان انتشار مواد تخریب کننده ازن در هوا (آلاینده)	P10	۰/۶۰۵	۸/۰۱۸
	میزان کل پسماند بازیافتی یا قابلیت استفاده مجدد	P11	۰/۱۶۲	۰/۴۸۶
	میزان پسماند جامد تولید شده	P12	۰/۴۳۸	۵/۶۷۷
	میزان زباله‌های خطرناک تولید شده	P13	۰/۰۱۴	۷/۷۶۷
	میزان فاضلاب تولید شده	P14	۰/۵۷۵	۵/۵۹۸
	میزان تخلفات زیست محیطی	P15	۰/۴۵۱	۸/۷۰۳
	میزان پسماندهای جامد تولیدی	P16	۰/۶۳۰	۴/۶۰۶
	میزان انرژی تجدید ناپذیر مصرف شده	P17	۰/۳۸۸	۱۱/۰۲۱
	میزان مواد سمی تولید شده	P18	۰/۷۱۸	۱۱/۱۱۵
	میزان مواد بازیافت شده و مورد استفاده مجدد قرار گرفته	P19	۰/۶۶۷	۱۰/۹۲۷
	عدم آلودگی محیط زیست	P20	۰/۴۹۸	۱۰/۱۶۹
	توجه به سلامت حرفه‌ای و ایمنی کارکنان	P21	۰/۷۳۰	۱۲/۰۳۳
	عدم تولید فاضلاب صنعتی	P22	۰/۶۶۳	۱۰/۳۹۲
	استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر (مانند انرژی خورشیدی)	P23	۰/۶۰۰	۸/۱۶۹
اقتصادی	میزان سود در کسب و کار	P24	۰/۶۷۵	۸/۱۰۲
	میزان درآمد در کسب و کار	P25	۰/۶۶۸	۸/۶۳۸
	میزان فروش در کسب و کار	P26	۰/۶۹۱	۱۱/۲۹۷
	میزان هزینه‌های عملیاتی سالانه (بر اساس HSE)	P27	۰/۱۲۳	۱/۲۴۰
	میزان صرفه‌جویی در هزینه‌ها (بر اساس HSE)	P28	۰/۵۸۸	۵/۹۸۹
	میزان بهره‌وری در کسب و کار	P29	۰/۶۸۸	۱۰/۵۰۷
	میزان جریمه و تخلفات	P30	۰/۵۷۶	۶/۸۵۴
	میزان سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه (بر اساس HSE)	P31	۰/۴۰۵	۵/۲۵۸
	میزان کمک‌های مالی دریافتی	P32	۰/۶۷۱	۸/۹۰۳
	قیمت سهام یا سود سهام در کسب و کار	P33	۰/۶۸۶	۱۱/۹۳۰
	ارائه کمک‌های مالی به کارکنان در ازای فروش محصولات بیشتر	P34	۰/۵۹۶	۸/۳۹۸
	ارائه کمک‌های مالی در ازای سود بیشتر حاصل از کسب و کار	P35	۰/۵۹۳	۵/۸۹۴
	ارائه کمک‌های مالی در ازای درآمد بیشتر	P36	۰/۶۵۵	۷/۷۷۲

مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، دوره ۱۰، شماره ۴، ۱۴۰۲

مؤلفه	نشانگر	نماد	بار عاملی	مقدار t-value
	دسترسی آسان به منابع، نهاده ها و مواد اولیه	P37	۰/۷۳۳	۹/۰۶۲
	داشتن برنامه و اصول مالی باثبات	P38	۰/۶۳۱	۷/۲۲۸
	مدیریت هزینه ها	P39	۰/۶۸۸	۹/۰۵۳
	افزایش سالانه درآمد کسب شده (رشد اقتصادی)	P40	۰/۷۶۸	۱۱/۹۳۶
	صرفه جویی در استفاده از منابع تولید در راستای کاهش ضایعات	P41	۰/۷۰۳	۷/۸۰۱
	افزایش کیفیت برای رقابت بهتر در بازار	P42	۰/۷۰۵	۱۲/۰۳۱
	رعایت حقوق زنان و افراد کم توان در کسب و کار	P43	۰/۷۵۳	۱۳/۳۸۷
	عدم بکارگیری از کودکان در کسب و کار	P44	۰/۶۱۵	۱۰/۲۴۷
	استخدام افراد از اقلیت های قومی، کارگران مسن و زنان	P45	۰/۶۹۷	۸/۶۲۷
	توانمندسازی شاغلین در کسب و کار	P46	۰/۷۶۱	۱۱/۸۸۸
	تعیین میزان مشخص ساعات آموزش برای هر شخص در کسب و کار	P47	۰/۶۰۹	۱۱/۵۷۷
	وضعیت نرخ بیماری در بین کارکنان	P48	۰/۷۷۱	۱۴/۳۶۹
	مرگ و میر ناشی از کار	P49	۰/۷۱۹	۹/۹۷۳
	اجرای فعالیت های داوطلبانه در کسب و کار	P50	۰/۵۱۸	۷/۲۴۸
	فراهم نمودن فرصت برقراری ارتباطات داخلی و بیرونی در کسب و کار	P51	۰/۵۴۲	۹/۲۸۳
	تفکیک کارکنان از نظر جنسیت، سن و گروه اقلیت در کسب و کار	P52	۰/۳۲۶	۴/۰۸۰
اجتماعی	برخوردار بودن زن و مرد از حقوق پایه یکسان	P53	۰/۶۱۴	۱۱/۴۲۵
	میزان بیماری ناشی از کار کارکنان	P54	۰/۶۷۰	۹/۲۰۴
	میزان زمان از دست رفته نیروی کار	P55	۰/۵۶۴	۸/۹۶۴
	ظرفیت سازی از طریق برگزاری دوره های آموزشی برای کارکنان	P56	۰/۳۱۶	۲/۸۲۰
	بکارگیری افراد با سوابق و شرایط متنوع فرهنگی	P57	۰/۱۰۵	۰/۱۷۵
	استفاده بهینه از نیروی انسانی	P58	۰/۵۴۴	۷/۱۴۸
	پایبندی به ارزش های فرهنگی و ملی در کار	P59	۰/۶۷۴	۱۰/۸۰۱
	رعایت عدالت و شفافیت در کار	P60	۰/۶۵۷	۱۳/۲۴۱
	توجه به رفاه و بهزیستی کارکنان	P61	۰/۶۶۱	۱۲/۷۴۵
	جلب مشارکت کارکنان در فعالیت ها و برخورداری از منافع	P62	۰/۵۰۷	۷/۳۷۲
	رعایت قانون کار و تجارت	P63	۰/۵۶۱	۶/۶۷۶
	اجرای سیستم مدیریتی داوطلبانه مانند اخذ گواهینامه ارزیابی چرخه حیات (LCA)، سازمان بین المللی استاندارد (ISO) و ... در کسب و کار	P64	۰/۸۱۹	۱۳/۰۰۳
	اجرای حسابداری زیست محیطی (EA) یا حسابداری سبز (GA) در کسب و کار	P65	۰/۷۶۲	۱۰/۲۰۷
	تصمیم گیری بر اساس مفهوم تجارت پایدار و اهداف بلندمدت در کسب و کار	P66	۰/۶۹۶	۱۲/۷۷۳
یکپارچگی	روشنگری و راهنمایی کسب و کارها برای مصرف کنندگان و تامین کنندگان در خصوص مفهوم کسب و کار پایدار	P67	۰/۵۲۲	۴/۴۰۸
	تأیید گزارش عملکرد کسب و کارها به وسیله شخص ثالث	P68	۰/۷۵۶	۱۰/۲۸۷
	مورد توجه قرار دادن فرهنگ منطقه در مدیریت کسب و کار	P69	۰/۵۶۵	۷/۷۰۶
	مورد بررسی قرار دادن گزارش ها و بازخوردهای کارکنان در کسب و کار	P70	۰/۶۸۰	۱۰/۹۱۳

شکل ۳- مدل ساختاری تأثیر عوامل درون سازمانی بر پایداری کسب و کار کشاورزی بر اساس ضریب مسیر

شکل ۴- مدل ساختاری تأثیر عوامل برون سازمانی بر پایداری کسب و کار کشاورزی بر اساس ضریب مسیر

(جدول ۹). به بیان دیگر، عوامل برون سازمانی نسبت به عوامل درون سازمانی تأثیر بیشتری بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی دارد. مقادیر بار عاملی متغیرهای آشکار در عوامل درون سازمانی، برون سازمانی و شاخص‌های مؤثر بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی نیز در جدول (۱۰) آورده شده است.

سطح معنی داری عوامل درون و برون سازمانی بر شاخص‌های پایداری کسب و کارهای کشاورزی: عوامل درون سازمانی با ضریب ۰/۳۰۱ و عوامل برون سازمانی با ضریب ۰/۴۸۶ در سطح ۹۹ درصد اطمینان تأثیر مثبت و معنی داری بر روی پایداری کسب و کارهای کشاورزی داشته است. این یافته بر اساس مقادیر به دست آمده از تی مورد تأیید می‌باشد

جدول ۸- مقادیر تی و سطح معنی‌داری مؤلفه‌های تحقیق

روابط / مسیر	ضریب مسیر	مقدار تی	سطح معنی‌داری
عوامل فردی و خانوادگی کسب‌وکار / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۱۹۹	۳/۱۵۰	۰/۰۰۲
عوامل مرتبط با بازاریابی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۲۴	۳/۴۰۸	۰/۰۰۴
عوامل اطلاعاتی و ارتباطی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۱۱۳	۱/۴۶۴	۰/۱۴۳
عوامل اقتصادی- مالی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۳۲۲	۲/۴۲۹	۰/۰۱۵
عوامل تولیدی و ویژگی‌های محصول / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۹۴	۵/۲۲۳	۰/۰۰۰
عوامل مرتبط با ویژگی‌های کسب‌وکار / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۲۸	۳/۰۵۱	۰/۰۰۲
عوامل زیرساختی- حمایتی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۱۴	۲/۹۴۵	۰/۰۰۵
عوامل سیاسی- قانونی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۲۴	۲/۹۰۵	۰/۰۰۹
عوامل مرتبط با مداخلات ترویجی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۲۰۳	۲/۵۸۰	۰/۰۱۰
کسب‌وکار پایدار کشاورزی / محیطی	۰/۸۹۶	۴۹/۰۳۴	۰/۰۰۰
کسب‌وکار پایدار کشاورزی / اقتصادی	۰/۸۳۸	۲۶/۲۹۰	۰/۰۰۰
کسب‌وکار پایدار کشاورزی / اجتماعی	۰/۹۱۳	۴۴/۲۰۳	۰/۰۰۰
کسب‌وکار پایدار کشاورزی / یکپارچگی	۰/۷۲۷	۱۸/۱۵۹	۰/۰۰۰

جدول ۹- مقادیر تی و سطح معنی‌داری مؤلفه‌های تحقیق

روابط / مسیر	ضریب مسیر	مقدار تی	سطح معنی‌داری
عوامل درون‌سازمانی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۳۰۱	۳/۰۰۳	۰/۰۴۳
عوامل برون‌سازمانی / کسب‌وکار پایدار کشاورزی	۰/۴۸۶	۵/۱۰۳	۰/۰۰۰

جدول ۱۰- مقادیر بارعاملی متغیرهای آشکار در عوامل درون‌سازمانی، برون‌سازمانی و شاخص‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی

مؤلفه	گویه	نماد	بار عاملی	مقدار t-value
درون‌سازمانی CR=0.۸۳۹ AVE= 0.۵۵۸ Cro.alpha= 0.7۲۷	عوامل فردی و خانوادگی کسب و کار	D1	۰/۵۱۱	3/117
	عوامل مرتبط با بازاریابی	D2	۰/۶۶۱	۳/619
	عوامل اطلاعاتی و ارتباطی	D3	۰/۵۴۶	۳/009
	عوامل اقتصادی- مالی	D4	۰/۷۵۸	5/914
	عوامل تولیدی و ویژگی‌های محصول	D5	۰/۷۳۲	۴/921
	عوامل مرتبط با ویژگی‌های کسب و کار	D6	۰/۷۴۱	4/218
برون‌سازمانی CR=0.۸۹۹ AVE= 0.6۷۱ Cro.alpha= 0.847	عوامل زیرساختی- حمایتی	B1	۰/۹۰۱	6/991
	عوامل سیاسی- قانونی	B2	۰/۷۴۳	4/553
	عوامل مرتبط با مداخلات ترویجی	B3	۰/۶۷۰	3/673
شاخص‌های پایداری CR=0.719 AVE= 0.522 Cro.alpha= 0.789	محیطی	P1	۰/۸۱۱	6/42۳
	اقتصادی	P2	۰/۹۶۳	8/۵12
	اجتماعی	P3	۰/۹۵۳	۷/992
	یکپارچگی	P4	۰/۶۹۳	۴/523

نتیجه گیری

امروزه تغییرات سریع محیطی و فقدان نوآوری و قابلیت انطباق پذیری با این تحولات، موجب شده تا بسیاری از کسب و کارهای کشاورزی دچار شکست شده و نتوانند مسیر پایداری را طی کنند. پایداری این کسب و کارها با چالش های متعددی مانند فقدان حمایت مالی، ضایعات بالای پس از برداشت، نابرابری جنسیتی، فقدان سیاست های اقلیم هوشمند و پایش های نهادی ضعیف مواجه است (Brenya et al., 2022). بنابراین ضروری است ضمن شناسایی عوامل مؤثر بر پایداری این کسب و کارها در راستای بهبود این شاخص ها تدابیری اتخاذ گردد.

از طرفی از جمله راهکارهای مهم توسعه اقتصاد کشاورزی پایدار، ایجاد اشتغال بوده که در این بین، مهم ترین سازوکار و ابزار آن توسعه کسب و کار و حفظ پایداری آنها است (Carroll, 2017). با توجه به ضرورت های حاکم بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی که نقش مهم و اساسی در رشد اقتصادی و دستیابی به توسعه پایدار دارند؛ این سؤال مطرح می شود که عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی کدام اند؟ لذا با توجه به اهمیت موضوع کسب و کارهای کشاورزی و همچنین تنوع عوامل تأثیرگذار بر آن، تحقیق حاضر با هدف واکاوی عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان انجام شد. نتایج این تحقیق نشان داد که عوامل اقتصادی- مالی (در بین مؤلفه های درون سازمانی) بر روی پایداری کسب و کار تأثیر بیشتری داشته است که در مطالعات پیشین صورت پراکنده به این موضوعات پرداخته اند و به این نتیجه رسیدند که کمبود سرمایه و منابع مالی از مهم ترین موانع فراروی توسعه و پایداری کسب و کارها می باشند. بنابراین تقویت بنیان های سرمایه گذاری

کسب و کارهای کشاورزی و ارایه مشاوره های مالی و اقتصادی به آنها می تواند ضریب پایداری کسب و کارهای این حوزه را افزایش دهد. در ضمن، ارتقاء توان فنی، سرمایه اجتماعی و آگاهی های مرتبط با بازاریابی نیز از درجه اهمیت بالایی برخوردار است. بسیاری از این کسب و کارها کوچک مقیاس بوده و برای دریافت این خدمات نیاز به حمایت دولت یا عوامل بیرونی دارند. در این راستا نیاز است مطالعاتی در خصوص سازوکارهای سرمایه پذیر نمودن کسب و کارهای متعارف کشاورزی صورت گیرد. به علاوه، عوامل سیاسی- قانونی (در بین مؤلفه های برون سازمانی) بر روی پایداری کسب و کار تأثیر بیشتری داشته است که مشابه برخی نتایج تحقیقات پیشین است (Hoyk et al., 2022). یکی از دلایل این تأثیرگذاری نقش مؤثر عوامل بیرونی از جمله قوانین کارآمد و همسو با کسب و کارها و حمایت ها و پشتوانه دولت و آگاهی بخشی می باشد. با توجه به تأثیرگذاری بیشتر عوامل برون سازمانی بر پایداری کسب و کار و ضمن تأکید بر تقویت آن عوامل، پیشنهاد می گردد با بهره گیری از مؤلفه های تأثیرگذار برون سازمانی، ساماندهی و تقویت کسب و کار، در تعامل تنگاتنگ با مراکز آموزشی و تحقیقاتی و دستگاه های اجرایی در راستای تسهیل توسعه کسب و کارهای کشاورزی بر مبنای رویکرد پایدار صورت پذیرد. یکی از عوامل بسیار مهم در پایداری کسب و کارهای کشاورزی استمرار و پیوستگی نوآوری درون سازمانی است. نوآور نمودن این کسب و کارها آنها را برای مقابله با چالش های پیش رو آماده می سازد (Annosi, et al., 2022). علاوه بر این، دولت با ارائه مشوق های سرمایه گذاری و مالیاتی می تواند نقش مهمی در پیشبرد کسب و کارهای کشاورزی در استان با توجه به ظرفیت های مشهود و مورد تأکید در سند آمایش سرزمینی داشته باشد. همچنین، دولت بیشترین نقش

انسانی این کسب‌وکارها و بهبود سرمایه اجتماعی می‌تواند شاخص پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی را بهبود بخشد.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از حمایت و پشتیبانی دانشگاه پیام نور تهران - واحد شرق که در انجام این تحقیق، محققان را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌شود.

را در ایجاد بستر و زیرساخت‌های لازم برای توسعه و پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی دارد که پیشنهاد می‌شود در ارتباط با این موضوع سند ملی تهیه و اجرا شود. از سوی دیگر، تقویت توان بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای کشاورزی می‌تواند زمینه درونی بهبود و پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی را ایجاد کند. علاوه بر موارد ذکر شده، ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، تلاش در بهبود توان سازگاری با تغییرات محیطی، تقویت مدیریت منابع

منابع

- احمدی، س.، کوهستانی، ح.، یادآور، ح.، و شعبانعلی‌فمی، ح. ۱۳۹۸. طراحی مدل توسعه کارآفرینی کشاورزی پایدار در بین زنان روستایی (مطالعه موردی: استان کردستان). مجله کشاورزی و تولید پایدار، ۲۹ (۳): ۲۳۷-۲۵۱.
- پارساپور، س.، براتی، ج.، و رسول‌زاده، م. ۱۳۹۶. عوامل اثرگذار بر پایداری بنگاه‌های کوچک و کارآفرین، مورد مطالعه: بنگاه‌های صنعتی شهرستان مشهد. نشریه توسعه کارآفرینی، ۱۰ (۱): ۶۰-۴۱.
- پژوهان، ع.، عملی، ا.ر.، و حبیبی‌قهفرخی، ن. ۱۳۹۵. بررسی عوامل مؤثر بر پایداری شرکت‌های تولید کننده بذر استان خوزستان با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۳ (۴): ۵۳۳-۵۲۵.
- حیدری‌ساریان، و. ۱۳۹۱. نقش تعاونی‌های تولید روستایی در ارتقای توانمندی‌های فنی و اقتصادی کشاورزان گندم‌کار (مطالعه موردی: گندم‌کاران شهرستان مشگین‌شهر)، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۵ (۱): ۱۳۳-۱۰۹.
- خدای‌پور، ا.، و شفیعی‌همت‌آباد، ح. ۱۳۹۲. پایداری شرکت‌ها و اندازه‌گیری آن، نشریه حسابرس، ۶۹: ۵-۱.
- درینی، م.و.، آقاجانی‌افروزی، ا.ع.، تابان، م.، و محمدی‌صالح، م. ۱۳۹۴. مدل‌یابی عوامل داخلی مؤثر بر عملکرد
- شرکت‌های کوچک و متوسط. فصلنامه مطالعات مدیریت صنعتی، ۱۳ (۳۶): ۹۴-۶۱.
- دیوسالار، س.، و بزرگی، ف. ۱۳۹۱. بررسی نقش کارآفرینی در رشد اقتصادی و توسعه پایدار. کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکارهای دانش بنیان: بابلرس.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان. ۱۴۰۰. سالنامه آماری استان گلستان.
- سپه‌پناه، م.، و موحدی، ر. ۱۳۹۴. کارآفرینی پایدار رویکردی نو در کشاورزی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۲ (۱): ۳۶-۱۹.
- شرفی، ل.، رضایی، ر.ا.، میرک‌زاده، ع.ا.، و کرمی‌دهکردی، ا. ۱۳۹۸. طراحی مدل پایداری کسب‌وکارهای کوچک و متوسط کشاورزی. نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲ (۲): ۲۴-۱۱.
- فراهانی، ح.، و لوندی، م. ۱۳۹۹. تبیین چالش‌های کارآفرینی کسب‌وکارهای کوچک روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان بیجار). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰ (۵۷): ۱۱۹-۱۰۵.
- معمدی‌نیا، ز.، موحدمحمدی، س.ح.، علم‌بیگی، ا.، و مهدی‌زاده، ح. ۱۴۰۰. تحلیل محتوای موانع رشد اکوسیستم کارآفرینی در بستر نظام آموزش عالی کشاورزی کشور، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۸ (۲): ۸۱-۹۶.

- American International Journal of Social Science, 4 (2): 101-115.
- Biranvand, A., Seif, M.H., Safa, S. and Mazlounian, S. 2019. An Investigation into the Effective Factors on the Intention to Commercialization of Knowledge in a University: A Case Study. *Library Philosophy and Practice (e-Journal)*: file:///C:/Users/user/Downloads/P3.pdf.
- Bocken, N.M., Short, S.W., Rana, P., and Evans, S. 2014. A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes. *Journal of Cleaner Production*, 65: 42-56.
- Brenya, R., Akomea-Frimpong, I., Ofori, D., and Adeabah, D. 2022. Barriers to sustainable agribusiness: a systematic review and conceptual framework. *Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Carroll, J.J. 2017. Failure is an option: the entrepreneurial governance framework. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy*, 6 (1): 108-126.
- Carter, C.R., and Rogers, D.S. 2008. A Framework of sustainable supply chain management: Moving toward new theory. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, 38 (5): 360-387.
- Christina, B., Neelufer, A., and Al-Amri, S. 2014. Challenges and barriers encountered by the SMEs owners in Muscat. *International Journal of Small Business and Entrepreneurship Research*, 2 (3): 1-13.
- Darnhofer, I., Bellon, S., Dedieu, B., and Milestad, R. 2010. Adaptiveness to enhance the sustainability of farming systems. A review. *Agronomy for sustainable development*, 30: 545-555.
- Dias, C.S., Rodrigues, R.G., and Ferreira, J.J. 2019. Agricultural entrepreneurship: going back to the basics. *Journal of Rural Studies*, 70: 125 -138.
- Dzingirai, M. 2021. The role of entrepreneurship in reducing poverty in agricultural communities. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 15(5): 665-683.
- مقصودی، ن.ا. ۱۳۹۶. درآمدی بر اشتغال در بخش‌های عمده استان تهران بر اساس داده ستانده بخشی، نشریه اقتصاد و مدیریت شهری، ۵ (۳): ۶۳-۷۸.
- ملاشاهی، غ.ع.، ظریفیان، ش.، و سارانی، و.ا. ۱۳۹۴. عوامل مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط زراعی و باغی شهرستان زابل. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۲-۴ (۴): ۷۳۹-۷۴۸.
- Al-Hyari., K. 2013. Identification of barrier factors and potential solutions to SMEs development among Jordanian manufacturing sector. *International Journal of Business .and Management*, 8(24): 132-140.
- Annosi, M.C., Appio, F.P., and Brunetta, F. 2022. Sustainability in agribusiness: What is still in the works. In *Sustainability in Agribusiness* (pp. 173-177). Routledge.
- Antolin-Lopez, R., Delgado-Ceballos, J., and Montiel, I. 2016. Deconstructing corporate sustainability: a comparison of different stakeholder metrics. *Journal of Cleaner Production*, 136: 5-17.
- Asa, A.R., and Prasad, N.S. 2014. Analysis on the factors that determine sustainable growth of small firms in Namibia. *International Journal of Management Science and Business Administration*, 1(1): 5-11.
- Atkinson, G. 2010. Measuring corporate sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management*, 43(2): 235-252.
- Bae, H., and Smardon, R.S. 2011. Indicators of Sustainable Business Practices. *Environmental Management in Practice*, State University of New York Press, New York: https://www.researchgate.net/publication/Indicators_of_Sustainable_Business_Practices#fulltextfilecontent.
- Bansal, P. 2004. Evolving sustainably: a longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic Management Journal*, 26(3), 197-218.
- Benzazoua, A.B., Ardjouman, D., and Abada, O. 2015. Establishing the factors affecting the growth of small and medium-sized enterprises in Algeria.

- agribusiness entrepreneurship during the Covid-19 crisis: the role of social capital. *Management Decision*, 60(9): 2593-2614.
- Manyise, T. and Dentoni, D. 2021. Value chain partnerships and farmer entrepreneurship as balancing ecosystem services: Implications for agri-food systems resilience. *Ecosystem Services*, 49: 101279.
- Morioka, S.N., Evans, S., and de Carvalho, M.M. 2016. Sustainable Business Model Innovation: Exploring Evidences in Sustainability Reporting. *Procedia CIRP*, 40: 659-667.
- Mukherjee, A., Kamarulzaman, N.H., Vijayan, G., and Vaiappuri, S.K.N. 2016. Sustainability: A Comprehensive Literature. In *Handbook of Research on Global Supply Chain Management*, IGI Global, Pennsylvania.
- Parrish, B.D. 2010. Sustainability-driven entrepreneurship: Principles of organization design. *Journal of Business Venturing*, 25 (5): 510-523.
- Phillis, Y.A., and Davis, B.J. 2009. Assessment of Corporate Sustainability via Fuzzy Logic. *Journal of Intelligent and Robotic Systems*, 55: 3–20.
- Pindado, E. and Sanchez, M. 2017. Researching the entrepreneurial behaviour of new and existing ventures in European agriculture. *Small Business Economics*, 49: 421-444
- Polbitsyn, S.N. 2021. The role of entrepreneurship in the sustainable development of rural areas in Russia. *Ekonomika Regional= Economy of Regions*, (2): 619.
- Ureña Espailat, H.J., Briones Penalver, A.J., and Bernal Conesa, J.A. 2022. Influencing responsible green innovation in Dominican agribusiness performance. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29(3): 675-685.
- Wale, E., Chipfupa, U. and Hadebe, N. 2021. Towards identifying enablers and inhibitors to on-farm entrepreneurship: evidence from smallholders in KwaZulu-Natal, South Africa. *Heliyon*, 7(1): e05660.
- Freeman, R.E. 1984. *Strategic management: A stakeholder perspective*. Boston, MA: Pitman, United States. Boston.
- Getachew, R. D. 2015. External factors affecting firm growth: Evidence from small scale manufacturing firms in Tigray regional state of Ethiopia. *International Journal of Management and Business Research*, 5 (4): .279-286.
- Hair Jr, J.F., Hult, G.T. M., Ringle, C.M., and Sarstedt, M. 2021. *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. Sage publications. Los Angeles.
- Hansson, A.M., Pedersen, E., Karlsson, N.P., and Weisner, S.E. 2022. Barriers and drivers for sustainable business model innovation based on a radical farmland change scenario. *Environment, Development and Sustainability*, 1-24.
- Hoyk, E., Szalai, Á., Palkovics, A., and Farkas, J.Z. 2022. Policy gaps related to sustainability in Hungarian agribusiness development. *Agronomy*, 12(9): 2084.
- Hsu, C.H., Chang, A.Y., and Luo, w. 2017. Identifying Key performance factors for sustainability development of SMEs – integrating QFD and fuzzy MADM methods. *Journal of Cleaner Production*, 161: 629–645.
- Intanon, R., Sumkaew, N., and Wattana, C. 2019. Factors Influencing the Success of Small and Medium Scale Manufacturing Enterprises. *Open Journal of Social Sciences*, 7 (30): 335-345.
- Johnson, M.W., Christensen, C.M., and Kagermann, H. 2008. Reinventing your business model. *Harvard business review*, 86(12), 50-59.
- Jonas, J., and Eriksson, S. 2007. *Sustainable business at small and medium-sized enterprises (SMEs): the case of Coffee Queen AB*: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:4945>.
- Klassen, S.E. 2022. *Just in principle?: assessing the contributions of organic farming to socio-ecological sustainability in Canadian agriculture* (Doctoral dissertation, University of British Columbia): 10.14288/1.0421368.
- Lang, L.D., Dong, N.T., Ferreira, J.J., Behl, A., and Dao, L.T. 2022. Sustainable

Zhang, X., Jia, X., Zhang, G., Hu, J., Sheng, W., Ma, Z., and Liu, Z. 2014. Efficient removal and highly selective adsorption of Hg by polydopamine nanospheres with total recycle capacity. *Applied Surface Science*, 314: 166–173.

Wibowo, A. and Saptono, A. 2018. Does teachers creativity impact on vocational students entrepreneurial intention?. *Journal of Entrepreneurship Education*, 21 (3): 1-12.

